

Hvidovre Lokalhistorie

Hvidovre Lokalhistoriske Selskab & Historiens Hus Hvidovre

25. årgang — Nr. 1 — februar 2007

Historiens Hus Hvidovre
Alarmpladsen 3
Avedørelejren
2650 Hvidovre

Indhold

Jens Ballerød, lyriker af H. C. Thomsen	s. 3
Hvidovres almuebibliotek og en brand af H. C. Thomsen	s. 9
Lægdsgaarden i Ølseby-Magle af H. C. Thomsen	s. 17
Referat fra foredrag af Ole Asbjørn Petersen	s. 19
Industrikulturen skydes i gang	s. 20
Nyt fra formanden	s. 21
Arrangementer	s. 22
Bestyrelsen	s. 23

Udgiver:

Hvidovre Lokallhistoriske Selskab
Rytterskolen, Hvidovre Kirkeplads 1
2650 Hvidovre
Tlf. 36 47 34 44
e-mail: hvidovrerytterskole@mail.tele.dk
www.sitecenter.dk/rytterskolen

Og

Historiens hus.
Alarmpladsen 3, Avedørelejren
2650 Hvidovre
Tlf. 36 49 00 30
e-mail: lokalarkiv@hvidovre.dk
www.historiens.hus.Hvidovre.dk

Redaktion: Hans Chr. Thomsen ansv.,
Poul Sverrild, Per E. Hansen

For- og bagsidefoto: tegning af Jens Ballerød og digt af samme
Trykt i 500 eksemplarer

Jens Ballerød - lyriker

Hans Chr. Thomsen

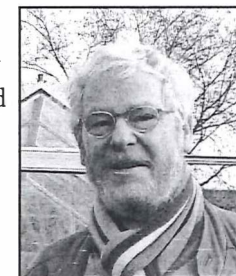
I 1920'erne kunne man stifte bekendtskab med en anderledes rimsmid i Valby Avis ved navn Jæns Ballerød. Avisen fungerede dengang som lokalavis for både Valby og Hvidovre, og Jæns Ballerød var en af de mange digtere

avisen i de år brugte til at fornøje en voksende læserskare i forstaden med. Navnet Ballerød var naturligvis et pseudonym, og det bredte sig i spalterne med overraskende ende-rim og hjemmerullede bogstaveringer - Lyriker kaldte han sig.

Han kunne skrive som her i juni 1923:

Jeg gik med Fiskestang
til Damhussøens Breder
jeg ønskede i mit Jærtes Dyb
at fangen et Par Geder

I Snørens ene Ende sad
en Regnorm dybt fra Joren
og i den anden Ænde sad
jeg sæl og holte Snoren

Tosserier kunne man kalde denne lyriske genre med en henvisning til Halfdan Rasmussen (1915-2002), som blev berømt og elsket for den type digte, selvom han var betydelig mere end bare tosserier:

Jeg skriver sjove digte
jeg skriver osse triste
de første læser andre folk
selv læser jeg de sidste."

Jæns Ballerød var en slags broder i ånden. Man kan ikke finde ham i diverse almindelige litteraturhistorier, opslagsværker, introduktioner til mellemkrigstidens litteratur m.m.

Valby Avis oplyste aldrig selv om navnet bag pseudonymet, og de daværende ejere er for længst døde. I april 1925 blev avisen sammenlagt med Valbybladet, der op mod århundredeskiftet blev solgt til de Berlingske Lokalaviser, der få år efter blev solgt til det norske Orkla Medis, der igen blev videresolgt til den engelske mediemogul David

Montgomery, og Montgomery er definitivt uden for pædagogisk rækkevidde, hvad oplysninger om pseudonymet Jæns Ballerød angår.

Når et efterretningsarbejde mislykkes, så er der som bekendt altid Internettet. Google gav pote med en enkel henvisning til et "Dansk Skønlitterært Leksikon", og mange tak skal Google og amerikanerne bag søgemaskinen have for det. Om USA skrev Jæns Ballerød i øvrigt sådan her:

I Gaar da var det alle mand
paa Kajen sku Udskibes
vi hilste, da vi kom i Land:
Goddag! Til Star and Stribes

Nu trær jeg paa Amerika
Med bægge mine Fødder
Mænd hist i Valby var det dog
Jeg slog de største Rødder

Tænk Gader i Amerika
Er noet mand ikke bruer
For det vi gaar og træder i
Det kaldes Avenuer

Ikke overraskende oplyste Dansk Skønlitterært Leksikon, at Jæns Ballerød var et pseudonym – et pseudonym

for forfatteren A. Schmidt-Henrichsen. En hurtig søgning på det navn gav ja... en henvisning til Jæns Ballerød. Resultatet var lidt som Jens Ballerøds erfaring med sin læge:

Jeg har en dygtig Læge
Uhh! Han er med paa den
Han Skildt har mange Mændsker ad
og samlet dem igen

Ballerød-navnet fik den lokale bibliotekar til at klø sig forsigtigt i nakken og henvise til www.biblioteksvagten.dk, medens hun selv gik videre med sagen. Som sagt så gjort. I venten på svar fra lokalbiblioteket og Biblioteksvagten, var der Det Kongelige Bibliotek og en genlæsning af de gamle lokalaviser, for at se om A. Schmidt-Henrichsen mon optrådte i dem under eget navn. Det gjorde han. Der var en kort notits, hvori det blev oplyst, at han var blevet ansat på Valby Avis i 1922. Men dermed var der jo ikke sagt meget om, hvad han ellers var eller havde udrettet. I den sammenhæng tror jeg ikke, at man skal gå for meget op i indholdet af et digt som dette:

Ja kære dyre Have

Jeg dig besynker blit,
Og Abekattehuset
Det føler jeg som mit

I 1924 lå Valby Avis og konkurrenten Valbybladet i en forfatterstrid. Redaktør Brodersen kritiserede Henrichsen i Valbybladet, og Henrichsen gav igen i Valby Avis. Brodersen var ud over redaktør også forfatter bl.a. til den i datiden meget roste arbejderroman "Frans". Skænderiet varede i et par måneder, og i den tid gik der ikke megen kærlighed til spilde mellem de to. Og som det sig hør og bør i den slags sager kom de gensidige negativiseringer nogenlunde ud af proportion. Næsten som her:

Ja Rondetaarn, Ja Rondetårn,
du mange Mennesker more.
og tidt jeg tænker ved mig sæl
i Fal du var en Tøjrepæl,
var vore Kør skam store.

Da 1920erne så småt begyndte at forberede sig på 30'erne, skete der en dramatisk ændring i nogle af Henriksens digte. Versene løb fulde af eftertænksomme tankestreger og bogstaveringen havde ikke længere slipset på halv

stang. Rimene blev alvorlige. Væk var enderim a la "Udskibes" over "Star and Stribes" – "bruer" over "Avenuer". Men ikke nok med det. Versene blev ikke længere udgivet under pseudonym. A. Schmidt Henriksen trådte i karakter. Hvad var der sket? Døm selv!

Der staar et gammelt Spinet
i en minderig Stue
og over det hænger et gammelt Portræt
af en elskelig Frue

Det Billed' fra Væggen
mig lyser saa sælsomt i Møde - - - - -
- - - - - Det er, som du lever
skønt længst du i Fortiden Døde

Hvad tynger mig Livets
og Modgangens solløse Dage
thi hver Gang, det skumrer
saa ved jeg, du vender tilbage

Da sidder du atter
saa tyst ved Spinettet og spiller
skønt smuldrende Aar
som har dannet et sekel - - - os skiller

Og som det ofte er tilfældet i forlængelse af sorg blev nu et mere nærværende. Men det var et nu, som ikke længere

var alene i verden. Det havde en gæst:
I Dag vil jeg byde Alverden til Fest
og lette mit Sind for den flygende Blæst
I Morgen maaske, har jeg Døden som
gæst

I Dag vil jeg se mod en Himmel saa
blaa
og vandre, hvor Skyggerne ikke kan naa
I morgen maaske, skal det hele forgå.

Efter et stykke tid indløb så nogle sparsomme meddelelser, som Biblioteksvagten møjsommeligt havde gravet ud af fortiden. Der var noget formelt fra Det Danske Post- og Telegrafvæsen år 1933, der oplyste en smule om hans karriere. Albert Emil Schmidt-Henriksen var indtrådt i væsnet i maj 1906, var blevet reservepostbud i 1909 og derefter overpakkemester. Så havde han i 1927 fået udgivet digtsamlingen "Pasteller" – som de ovenstående 2 digte stammer fra. Og så var der et interview i "Nutidskvinden" juni 1934, der bl.a. oplyste, at hans digte var kendt fra blade og radioen, ligesom der er sat musik til nogle af dem bl.a. af Oskar Gyldmark og Herman Hoffmark. Sidstnævnte boede sine sidste år i Hvidovre på Kløverprisvej 19. (Der er mere om

ham i bogen: "Omkring Holmegården") At Henriksen og Ballerød var en og samme person nævnes ikke, men det er jo også dét man har et pseudonym til.

Interviewet optræder side om siden med en ægteskabsannonce, som Lokalhistorisk Selskab ikke skal snydes for:

"Høj, flot Officer, 32 år, søger Bekendskab, for senere Ægteskab, med en virkelig smuk og kultiveret ung Dame af det bedste Selskab. En Dame, som anvender Smilts Kaffe i sin daglige Husholdning, vil uværgelig blive foretrukket."

I 1929 var Henriksen tilbage igen i sin gamle rolle som Jæns Ballerød. Han udgav "I Tygt og Tønt. Lyriske Dikte" på Woels Forlag. For dem som er interesseret i at høre ham oplæst, er der Bodil Udsen på en gammel 78 gram-mofonplade, som Statsbiblioteket i Århus har. "Jens Ballerød" hedder den. I øvrigt er dele af mellemkrigstidens humor en mindre doktorafhandling værd. Mindst. Tiden er urbaniseringens – en tid hvor det gamle var vigende og det ny svært at få hold på. Det er i dette usikkerhedens mentale klima, at mel-

lemkrigstidens humor indskrives sig med en *forsonende og distancerende grimasse*, som når en Storm P-figur ingen mening har om verdenssituationen, fordi han har fået noget i øjet, eller når tidens ideologisering kommenteres med, at "Saa snart man fordyber sig i Filosofi / Saa dumper man uvælgelig i", som det hed i Hvidovre Avis i 1929. Det er også her, at det kan være svært at bestemme det sociale beskaffenhed. Storm P. igen:

Er det her en førsteklases restaurant, spørger den overlegne gæst tjeneren? Ja - men hvis herren vil sætte sig over i det mørke hjørne, kan jeg godt servere for ham.

Og det er i den tid, at en Emma Gad kunne føre sig frem med rådgivning til borgerne om den korrekte takt og tone i de store byer. Storm P holdt sig heller ikke tilbage – naturligvis:

Forbryderen skal henrettes, og sagføreren spørger ham: "Er der noget jeg kan gøre for dem, inden de stedes for den høje dommer?"
Ja lov mig at la' vær med at gå med gule støvler til diplomatfrakke".

Storm P trådte i øvrigt sine barnesko i Vigerslev, dengang det endnu hørte til Hvidovre.
Jæns Ballerød bidrog til dén tid. Han kunne sidde ved Damhussøens bredder med en orm i den ene ende af en line og sig selv i den anden. Og han kunne opleve sin læge skille mennesker ad for at samle dem igen – en oplevelse, der også ramte Hvidovres tilflyttere. De blev skilt ad som landarbejdere og samlet igen som forstadsbeboere. Med Ballerød blev det ny blødt op med talentfuld humor, og dermed kom forstaden også til verden med en stor latter. Hermed er tiden inde til at sige farvel til såvel A. Schmidt Henriksen som til Jæns Ballerød med håbet om, at de med tiden fandt frem til, hvem af de to, der skulle være ord-fører. Tilbage er kun at ønske, at "Adlanterhavet" med samt dets mange bølger må rulle i takt med "Alle Hjerterets Længsel".

Paa Adlanterhavet
(Radiustelegraferet)

Uha, hvor er her meget Vand
herude paa Adlantén,
og dykte jeg mod Bonden ned,

jeg tror, skam ej jeg fant den;
thi under Overfladen hidst
det meste Vand sig dølger,
for det der flyder ovenpaa,
det bruges kun til Bølger.

Og saa er her gevaldig Plas
til alle Hjærtens Længsel;
der sku en masse Dampre til,
hvis der sku blive Trængsel,
og saa er her en Bunke Luft
omtrent til alle Sidder

mænd ikke Spor af Blomsterlugt
og ingen Fuglekvidder.

Ja salten Adlanterhav
vi Stump for Stump dig snupper,
for vi gaar frem med rædsom Fart
vi skyder mange Knopper.
At vor Kaptajn kan finde Vej,
det er til Pris for Manden;
thi alle Bølgerne jeg ser,
de ligner skam hinanden.

Hvidovres almuebibliotek og en brand

Hans Chr Thomsen

Folkebibliotekerne har forløbere i små privat organiserede bogsamlinger, der begyndte at dukke op rundt omkring i landet i begyndelsen af 1800-tallet. Initiativtagerne til dem var som regel den lokale præst eller skolelærer, som ville oplyse almuen og forbedre landbrugsproduktionen. Som en præst formulerede det i 1777, så burde ”Agerdyrkerne liigesaa vel dyrke sit Sind som sin Ager”. Initiativtageren til Hvidovre Sogns første læsekreds var f.eks. en sådan agrarpræst, der ikke alene kunne sit Fader Vor men også fik en medalje for sit forslag til forbedring af sommer-staldfodringen

Privat finansiering

Omkring 1844 var der 100 af disse almuebiblioteker, og de havde typisk en bogsamling på 100-200 bøger. Pengene til bøgerne kom fra medlemmerne i læsekredsen, og kontingenterne kunne være organiseret på forskellig vis. På

Falster f.eks. kostede det 3 dl. årlig at være medlem, men fra 1814 bredte der sig en model fra Ballerup, der efterhånden blev ret almindelig. Modellen arbejdede med 3 satser. En for gårdmænd (3 dl.), en for

husmænd med jord (1.5 dl.) og en for husmænd uden jord (1 dl.) Endelig kunne man låne gratis, hvis man stillede med et skriftligt vidnesbyrd fra præsten. Denne model lignede den som kom til at gælde i Hvidovre.

Oplysning

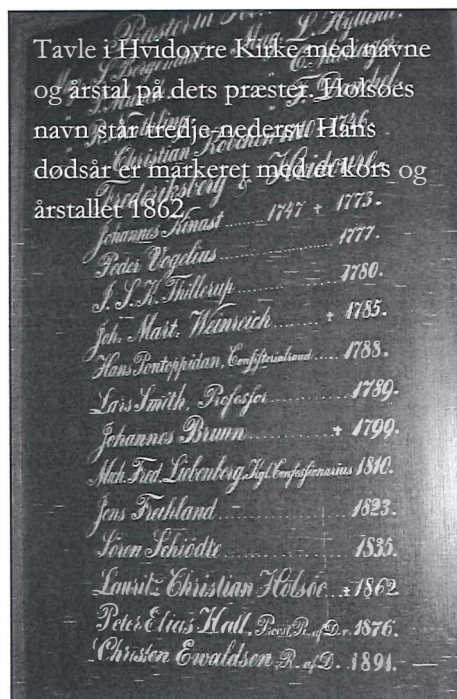
Disse beskedne forløbere for det nuværende bibliotekssystem fik ud over at underholde og oplyse yderligere en funktion. De var ”indirekte medvirkede til at skabe en kulturel selvbevidsthed i landbefolkningen”, siger deres historiker Helge Nielsen. Ikke ”så meget på grund af bøgernes indhold som selve det faktum, at almuen nu – som de dannede – læste.”

Set i en større sammenhæng indgik almuebibliotekerne i den europæiske oplysningstid, der nåede Danmark omkring midten af 1700-tallet, og for at landbrugsreformerne i slutningen af århundredet skulle få effekt blev det nødvendigt at finde kommunikationskanaler til landbefolkningen. Her var den lokale præst og skolelærer oplagte samarbejdspartnere. De udgjorde et uddannet bindeled mellem centralmagt og lokalbefolkning i en tid uden massemedier af nogen art. Og en stor del af almuebibliotekernes skrifter blev da også leveret gratis af oplysningsfolkene i Landhusholdningsselskabet, der havde forbedring af landbruget som formål.

Laurits Christian Holsøe

I Hvidovre Sogn kom det første almuebibliotek eller læseselskab omkring 1841, og som nævnt skyldtes forarbejdet en fremskridtsvenlig præst. Han blev ansat i 1835, hed Laurits Christian Holsøe (1789-1863) og fungerede som sognepræst frem til sin død i 1863. Holsøe var fra Anholt og havde før Hvidovre været præst i Øster Egesborg på Sjælland. Han var uddannet omkring 1810 og med i bagagen til Hvidovre

havde han engagement og erfaring med oplysningsarbejde. I Øster Egesborg havde han bidraget til en forbedring af landbruget med et skrift om vekseldrift

og sommer-staldfodring. Hans tanker om staldfodring havde en sådan kvalitet, at Landhusholdningsselskabet gav ham en guldmedalje for dem. Med medaljen i ryggen bad han Landhusholdningsselskabet om støtte til at oprette et lånebibliotek i Øster Egesborg, og han begrundede ansøgningen med, at

han ville fremme landøkonomien i sin kreds "saavidt mit Embede som Sognepræst og Sjælesørger det tillader". Og han udbyggede ansøgningen med en henvisning til at nogle af hans gamle konfirmander, havde henvendt sig til ham for at låne "nyttige bøger". Landhusholdningsselskabet imødekom ansøgningen og sendte 33 bøger.

At oplysningsarbejdet ofte hang sammen med én person, ses af at biblioteket i Øster Egesborg forfaldt og udlånet ophørte efter at Holsøe havde forladt sognet.

Det var altså en engageret præst, der kom til Hvidovre Sogn i 1835. Fem år efter sin ankomst ansøgte han igen Landhusholdningsselskabet om støtte til at oprette et almuebibliotek. Samtidig hermed fik han en læsekreds op at stå, og bogsamlingen voksede efterhånden stille og roligt til et omfang, der senere vurderedes til en værdi af 150 rdl.

Bøgerne blev placeret på gårdejer Mortensens gård i Vigerslev (som hørte under Hvidovre frem til 1902), og der stod de godt frem til en septemberdag i 1854, hvor der begyndte at ske så mærkelige ting.

Altid om mandagen

I 1854 hærgedes Vigerslev af påsatte brande. Der var 6 af dem indenfor en periode på små to måneder og altid om mandagen. Da de var overstået var den nordlige del af Vigerslev stort set brændt ned, en husmand omkommet og brændt til ukendelighed i flammerne, og Hvidovres første bibliotek på Mortensens gård gået op i røg. Holsøes oplysningsarbejde havde lidt et nederlag, og der var en brandstifter på fri fod.

Lars Jyde

Ret hurtigt samles mistroen sig omkring det udenbys fattiglem Lars Jyde fra Ejby. Selvom han var under fattigforsorgen, ville han hellere leve af at tigge. Han havde sine ruter, og om mandagen "græssede" han som regel i Hvidovre og Vigerslev – det var den dag, at gårdejerne var i København med sæd, og fruene var lettere at have at gøre med end mændene. Her tiggede han lidt penge, tobak og mad, og madden omsatte han som regel til spiritus, når det var muligt. "Dampere" blev han kaldt, fordi han altid dampede på

en lille stump pibe. Han overnattede, hvor det faldt sig, enten det nu var ved Damhuset ved Damhussøen, hos bønder eller hos den etbenede urmager Niels Sørensen i Hvidovre. 74 år gammel var han, og selvom han hurtigt blev mistænkt, havde de fleste egentlig ikke noget ondt at sige om ham. Når nogle undgik ham, var det mere fordi han var lidt "vidtløftig i sin tale".

Under retssagen blev en lang række vidner afhørt, og de havde henholdsvis set og ikke set ham på afgørende tidspunkter. Den etbenede urmager sværgede på, at han havde overnattet hos ham på et brandtidspunkt, og andre havde overhovedet svært ved at tidsfæste deres iagttagelser. Her hjalp det nogle gange, at jernbanen mellem København og Roskilde var kommet nogle år før brandene, for det er med årstiderne som med togene: de kommer og går, og de gør det på nogenlunde faste tidspunkter. Togene var en slags ure, og mange vidnesbyrd positionerede sig i forhold til de forbigående tog. På samme måde kunne togføreren i et enkelt tilfælde fortælle, at det ikke brændte, da han kørte forbi, medens han så at sige i bakspejlet havde set røg. Samtidig med at togene bidrog til at

strukturere dagen, indgik de også en kort overgang som potentiel brandstifter: Var det muligt at gnister i røgen fra lokomotivet havde fænget i stråtagene og dermed brændt gårdene og husene af?

Lars Jyde selv gjorde ikke for heldigt et indtryk. Han sagde et og så noget andet. Nogle gange havde han været på vej hjem andre gange alligevel ikke. Så var han begyndt sit betleri i Vigerslev siden var det i Hvidovre. Så blev han anslået til 76 år, og da de kirkelige papirer blev fremskaffet, var han 74. Der var ingen kontinuitet i den mand. Han talte som han levede, og det kom sig ikke så nøje, om han var begyndt sit betleri i Hvidovre eller Vigerslev, om han var på vej hjem eller ej. Han havde alligevel intet blivende tilhørsforhold. Trods ihærdige anstrengelser måtte man til sidst opgive anklagen mod ham og i stedet dømme ham for betleri. 16 dage fik han på "sædvanlig fangekost".

En lumsk og onskabsfuld karakter

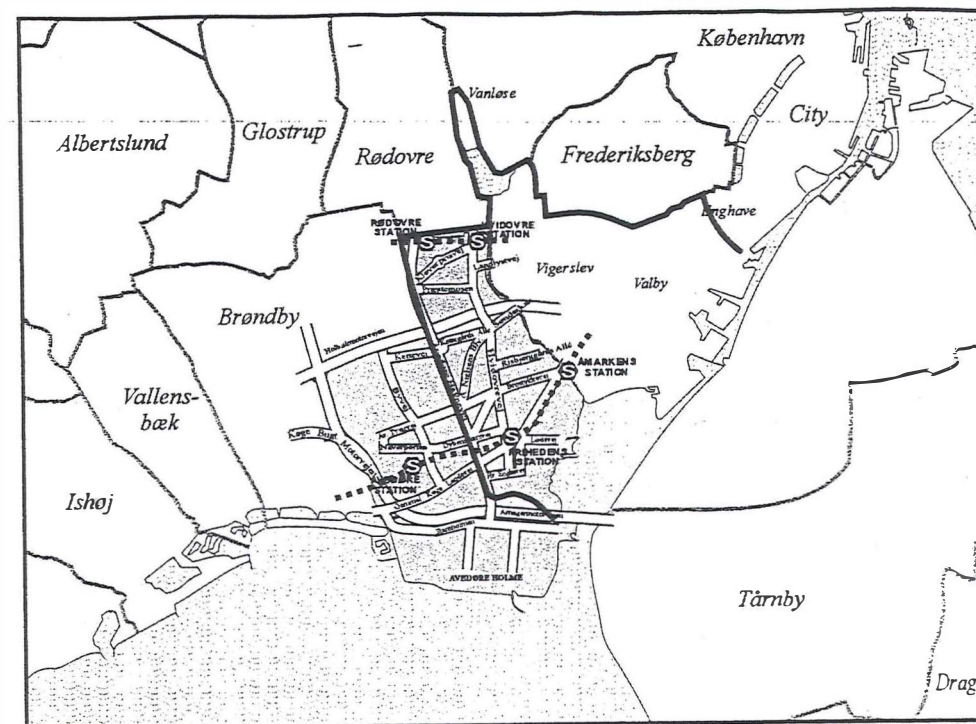
Nu handler en retssag ikke kun om at finde den skyldige. Den handler også om at frikende de uskyldige, og de kan synes få indtil den skyldige er fundet.

Så massive brande ved højlys dag i en lille landsby sætter ellers trivielle, daglige rutiner og gøremål ind i en kriminel sammenhæng, og det gælder om at demonstrere uskyld og god vilje. En dreng fortalte således, at han havde varskoet en brand og måtte senere demtere. Han forklarede, at han ikke havde vidst, hvad han skulle svare på rettens spørgsmål og havde derfor sagt, som han havde gjort. Han vidste godt,

hvad det handlede om i den lille landsby.

Der skulle da heller ikke gå lang tid før spændingerne igen kanaliseres over på en udenbys gestalt. Denne gang gjaldt det Christopher Christiansen, forhenværende gårdejer i Brøndbyøster.

Et vidne fortalte f.eks., at han altid havde været tilstede ved brandene og "altid været påtrængende beredvillig til at yde hjælp med slukningen, ligesom han

1857-1900 Hvidovre Valby

også havde tilbudt at gå vagt hele natten". Overhovedet havde han ikke noget der i byen at bestille, mente vidnet, og så var han "en lumsk og ondskabsfuld karakter". Forskellige vidner havde forskelligt at sige om ham, og alt i alt var Brøndbyøster-gårdejeren ikke en afholdt mand.

Selv oplyste han, at han havde solgt sin gård og kom i Vigerslev, fordi han havde familie der. Og det var rigtigt.

Om brandene sagde han, at det var ham uforståeligt, at de kunne påsættes ved højlys dag, uden at nogen så brandstifteren. Og fuld af falsk solidaritet med de lokale fortsatte han med at sige, at det "måtte byens folk bedre kunne udtale sig om end han, der boede i en fremmed by".

Ind imellem havde han ladet munden løbe med, at nu på mandag futede den næste gård af. Hans tilstedeværelse ved brandene forklarede han bl.a. ved brandalarmen, som kunne høres i helt ovre i Brøndbyøster. En gang havde han dog været tættere på, da han var i Hvidovre for at købe svin hos Niels Andersens enke – uden held i øvrigt. Han blev anholdt og var tilfreds med anholdelsen. Fængslet ville give ham et alibi, hvis der atter udbrød brand.

Det gjorde der.

Atter blev der indkaldt vidner. En hjulmand, der arbejdede med en ny port for Peter Jensens enke i Hvidovre, undrede sig - som den anholdte - over, at brandene kunne ske ved højlys dag. Det fik ham til at formode, at de på en eller anden måde blev sat i værk om natten for derefter at bryde ud om dagen - en tanke som også den anholdte havde været inde på.

En 10-årig dreng vidnede og kunne ikke bidrage med meget. En tjenestekarl hos sekretær Bruun på Stengården i Hvidovre oplyste heller ikke videre i sagen.

Kl. 17 den dag blev forhøret så udsat. Da det blev genoptaget var den 10-årige dreng blevet anholdt. Han havde tilstået, og gårdejeren fra Brøndbyøster kunne gå.

Det ville se så rask ud...

Den 10-årige Peder tilstod altså alle brandene. Han havde ikke påsat dem, fordi han havde noget imod ejerne, som han for manges vedkommende var i familie med. Han havde påsat dem fordi "det ville se så rask ud". Det var alt.

Han vidste godt, at han dermed gjorde mennesker fortræd. Det havde han selv været vidne til, når de jamrede og klagede i hans egen familie. Det ene dødsfald havde heller ikke fået ham til at stoppe. Straffens størrelse havde han diskuteret med sine kammerater, uden at det afstedkom tilbageholdenhed. Det med at brandene altid fandt sted om mandagen var en tilfældighed. Det handlede mere om, at dér havde han tid. Tirsdag og torsdag f.eks. gik han i skole i Hvidovre.

Retten gav ham 3 år. Dommen blev appelleret og derefter stadfæstet. Skolelærer Holm fra Hvidovre udtalte til retten at Peder Christian Schøidt var velbegavet. Han var født i Vigerslev, hvor moderen endnu levede. Faderen var død.

Under retssagen viste han kun stærke følelser ved tanken om, at han kunne have indebrændt sin bedstemoder. Så vidt brandene.

En ny bogsamling bliver til

Den brændte bogsamlingen blev vurderet til 150 rdl. Den erstattede forsikringen.

Vi skal nu 31 år frem i tiden. 1885 un-

dersøgte Kirke-og Undervisningsministeriet omfanget af de folkelige biblioteker. Fra Hvidovre sogn svarede skolelærer Wello. Han oplyste at læsekredsen var blevet stiftet engang i 1841 eller 42, at bogsamlingen blev opbevaret på Valby drengeskole, og at den p.t. var på 1250 bind.

Af hans oplysninger om økonomien i læsekredsen kan vi se at den ligner den tidligere omtalte Ballerup-model: De velhavende (gårdmænd) betalte 2 kr. om året og de mindrebemidlede 1 kr. Der ud over var der mulighed for at låne bøger for en kortere tid mod at betale 25 øre – sidstnævnte regel imødekom især tyende.

Læsekredsen bestod af 22 medlemmer, hvoraf 16 var formuende – det var altså især bønderne, der lånte og læste. Det årlige udlån lå på ca. en fjerdedel af det samlede bogtal, hvilket er langt under udlånet i dag. Man kunne låne én bog ad gangen og kun for en uge.

Om bogbestandens art skriver lokalhistorikeren Ernst Andersen: "Da der ikke er opbevaret nogen bogfortegnelser, kan det ikke med sikkerhed angives, hvilke bøger der fandtes i læseforeningen. Helt på bar bund står man dog ikke. I Valby Bibliotek findes endnu 3

bøger, der har inskriptionen ”Hvidovre Sogns Læseforening”. Der er tale om Ove Malling: Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere (Kbh. 1834). H.C. Andersen: I Spanien og Oehlenschläger: Nordens Guder. Af disse bøger tilhører den førstnævnte den populære historiske litteratur, den næste rejsebeskrivelsen og den sidste den klassiske litteratur, og man begår næppe nogen større fejl ved at betragte disse bøger som repræsentanter for en væsentlig del af bogsamlingen. Der har sikkert også været en del af de bøger, der fra 1866 blev udgivet af ”Udvalget for Folkeoplysningens fremme” – genkendelig på det brune papir med Frihedsstøtten på forsiden”.

Fra privat til offentlig

Frem til slutningen af århundredet forfaldt aktiviteten i læsekredsen og voksede først igen med ansættelsen af lærer Alfred Nielsen i sognet. På hans initiativ startede læseforeningen atter den 4. februar 1898.

Den nyetablerede læseforening tilbød nu Hvidovre Sogneråd sin bogbestand, så den kunne danne ”grundlag for et kommunalt bibliotek i lighed med,

hvad der findes i vor store nabokommune i København”.

Det accepterede sognerådet og overtog bogsamlingen d. 1. januar 1899. Tre år efter blev Valby indlemmet i København. Dermed forsvandt bogsamlingen fra Hvidovre, og der skulle gå 30 år, før Hvidovre atter fik sit eget biblioteksvæsen.

Kilder

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie bd. I, II af H. Hertel. København 1920.

Ernst Andersens Arkiv på Hvidovre Kommunes Lokalhistoriske Arkiv Folkebibliotekernes Forgængere af Helge Nielsen. Danmarks Biblioteksforening 1960.

Hvor bor kulturen? af Knud Sørensen. Samleren 1994

Vigerslev. Landsbyen Ved Harrestrupåen af Oline & Oscar Udsholt. Forlaget Hansen 1990.

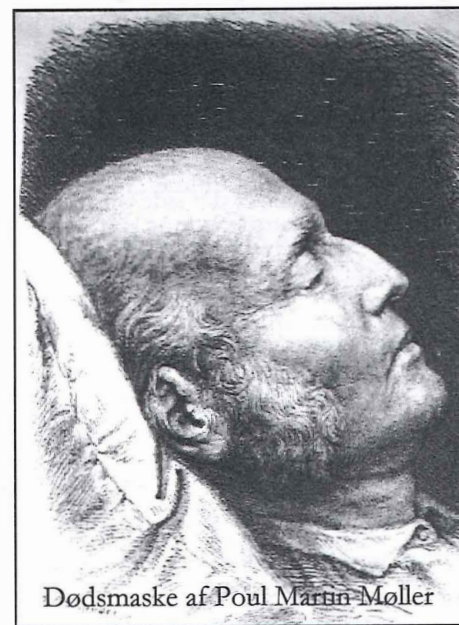
Oplysningerne om brandene og retssagerne skyldes især Oline & Oscar Udsholts bog.

Lægdsgaarden i Ølseby-Magle

Hans Chr. Thomsen

Laurits Christian Holsøe almuebibliotek i Vigerslev var en del af en national oplysningsbevægelse. Fra slutningen af 1700-tallet og et godt stykke op i 1800-tallet kom der et mylder af beskrivelser af danske amter og sogne. Over 100 af dem kom der med beskrivelser af diverse egnes frugtbarhed, gårde og besætningers størrelse, huses beskaffenhed, antallet af beboere i et sogn fordelt på erhverv, køn og

Dødsmaske af Poul Martin Møller

alder og meget mere. Landhusholdningsselskabet alene udgav 19 amtsbeskrivelser fra 1826-1844 af vekslende indhold. Forfatterne her var frit stillet med hensyn til udarbejdelse, og dermed kom forskellige interesser til syne. En forstmand lagde naturligt nok vægt på skovafsnittet, en statistiker bragte talkolonner side op og ned, nogle fyldte 64 sider andre 749, en var meget praktisk en anden indflettede livfulde skildringer af sæder og skikke osv. Men uanset forskellighederne var der tale om en gryende national følelse, der begejstret tog sig selv og nationen i øjesyn. Med beskrivelserne blev det lokale offentligt tilgængeligt og fik dermed ny betydning - en landsby var ikke helt den samme efter at være blevet beskrevet i en bog, ligesom en bonde ikke var helt den samme efter at have spist af kundskabens træ. Al den registreringsbegejstring blev for meget for forfatteren Poul Martin Møller. I 1856-57 lavede han en nu klassisk parodi på disse beskrivelser i Lægdsgaarden i Ølseby-Magle: "I større geo-

grafiske lexica", skriver han, "søger man forgjæves om Byer som Ølseby-Magle", og "saa længe, der staar en Ledstolpe på Vejen eller en Stenkiste på Marken, som ikke er registreret, er landet ikke kortlagt".

Over 20 sider registrerer han så videnskabens forfatning, kunstens tilstand, religionen, regeringsformen, handlen og krigsmagten som den tager sig ud på lægdsgården i Ølseby-Magle.

Om videnskaben står der bl.a.:

"Gaarden har kuns eet offentligt Bibliotek, som er opstillet på et grønt Hængeskab i Conversationsstuen. Det bestaar af den nye evangeliske Psalmebog, Rasmussens ABC og Birchs Bibelshistorie.

Digterkunsten er repræsenteret som på en indskrift over porten til lægdsgården:

"Lad den som Dugen brede have noget Brød og Sul udi Kammerset tilrede og lidt gammelt Øl til Jul".

Også malerkunsten på gården noteres og gøres til genstand for "vore æstetiske Reflexioner". Det er især værket "Gjertrud rider til Marked", som optager Poul Martin Møller. Hun rider, som han siger, på "udgangs-øget" med en

En del af oplysningsarbejdet rettede sig mod det danske sprog. Der blev luget ud i fremmedordene – eksempelvis blev det franske vivacitet erstattet af hurtighed, og ord som enkelhed, indbildningskraft, omkreds, overflade, personlighed er alle sproglige konstruktioner skabt af 1700-tallets lærde. Denne folkeliggørelse af sproget var en forudsætning for oplysningsprojektets succes, og blev understøttet af folkeskoleloven af 1814

pilekvist i hånden. Først er han lidt utilfreds med maleriet, da han finder, at "Gertruds Bagdeel har for megen masse og en alt for ernom bredde". Men han forsones dog, fordi der over denne specifikke bagfjering hersker en særlig "lys tone".

Og sådan fortsætter det side op side ned. Poul Martin Møller runder sin beskrivelse af med forsvaret på gården i Ølseby-Magle. Den stiller to mand til krigsmagten – en med lanse og en anden med et flintegevær. Flintegeværet skyder 1 fod og 11 Tommer for meget til venstre, så "Ingen kunne da tage sig i vare for hans Skud. De der af hans sigte dømte sig tryk følte sig mod Formodning truffet".

Referat fra Foredrag

Ole Asbjørn Petersen

Sorry boys. You have to jump. Good luck.". Sådan lød det fra piloten Charles Parish til mandskabet på Stirling-bombeflyet, der natten mellem den 20. og 21. april 1943 blev skudt ned af en tysk Messerschmidt 110 ved Store Kongsmark nord for Korsør. Som den eneste ud af 8 overlevede Donald V. Smith.

Den spændende fortælling om den canadiske flyingeniør Donald V. Smiths flugt tværs over Sjælland med endemål i Sverige, blev mandag den 15. januar på medlevende og engageret vis fortalt af den 80 årige Ron Wellings og Jørgen Nielsen, der har forfattet publikationen "First out of Denmark- the Donald V. Smith story."

I godt to timer hørte vi om Donald V. Smiths oplevelser og om de folk, der i en tid, hvor samarbejdspolitikken med tyskerne endnu ikke var ophørt – det skete den 29. august 1943- udviste stort civilcourage ved at hjælpe ham med at komme over til Sverige. Vi blev præsenteret for det dilemma mange måtte have følt sig i. Skulle man samarbejde eller yde modstand? Her vidste man, hvad der skulle gøres, og det var gribende at høre om den taknemmelighed, som Donald V. Smith og familie efter krigen udviste over for de folk, som havde hjulpet under flugten.

Donald V. Smith døde i 1998. Hans ønske om at få sin urne nedsat på Svinø kirkegård ved kammeraternes side blev opfyldt i 1999.

Det var en aften, hvor mange medlemmer havde fundet frem til Lille Frihedens mødelokale, og jeg tror, at Ron Wellings afslutningsord: "Vi må aldrig glemme de kvinder og mænd, der risikerede deres liv for, at vi kan leve i frihed", vil stå helt klart i vores bevidsthed

Ron Welling & Jørgen Nielsen

Industrikulturen skydes i gang i Hvidovre

Foredrag

For ikke så mange år siden arbejdede mange danskere stadig på store industrivirksomheder. I dag er der næsten ingen tilbage og nye generationer kan se frem til stillesiddende arbejde foran computeren.

Men hvordan var livet på de store industriarbejdspladser? Hvordan var det at arbejde i røg og støj, at arbejde i sjak med sjakbajser, Hvordan var forholdet til mestre og chefer? Hvordan blev værkstedslivet til en politisk magtfaktor, og hvordan kan det være, at arbejdspladserne og arbejderbevægelsen for blot få årtier siden havde så meget indflydelse i samfundet.

Med eksempler fra især det navnkundige B&W motorfabrik og skibsværft fortæller

Niels Jul Nielsen, museumsinspektør ph.d. ved Københavns By-museum, om det både barske og farverige arbejde på de store arbejdspladser gennem det 20. århundrede. Ud over de mange billeder vises også sjældne filmklip af værkstedslivet bag fabriksporten.

Niels Jul Nielsen er én af personerne bag det nyoprettede museum DieselHouse på H.C.Ørstedsværket, hvor én af B&W's store motorer står i køreklar stand.

Mandag d. 19. februar kl. 19.30 i Auditoriet, Vestre Kvartergade 5, Avedøreljren. Her vises også **industriårets fælles udstilling** med supplerende materiale om Hvidovre. Auditoriet åbner allerede kl. 18.30.

Nyt fra Formanden

Ole Asbjørn Petersen

Når vi modtager en ny indmeldelse til vores selskab, vil vi gerne gøre det så godt som muligt. I bestyrelsen er vi blevet enige om tilsende det nye medlem sidste medlemsblad, beskrivelse af Hvidovre Lokalhistoriske Selskab og dets virksomhed samt en publikation fra Historiens Hus. Desuden vil der være mulighed for at træffe medlemmer af bestyrelsen i Rytterskolen første mandag i hver måned mellem kl. 17.30 og 19.00 og få en snak om løst og fast. Efter vores sidste medlemsmøde, hvor museumsinspektør Anja Olsen fik adskillige af deltagerne til at fremkomme med spændende oplevelser fra deres liv i Hvidovre og Avedøre, syntes vi, at det kunne være interes-

sant at opfordre til, at man kunne komme på Rytterskolen og delagtiggøre andre om sådanne oplevelser. Vi håber, at mange har lyst til dette. Flere af disse erindringer kan så senere indgå i Historiens Hus fortsatte arbejde med Hvidovre og Avedøres historie.

Det kunne være godt, at første mandag i hver måned dannede baggrund for yderligere aktivitet i vores selskab.

Med udsendelsen af dette medlemsblad er vedlagt girokort samt skrivelse omkring indbetaling og indkaldelse til ordinær generalforsamling den 12. marts 2007.

Arrangementer

Den 19. februar præsenteres i samarbejde med Historiens Hus en udstilling om det **danske industrisamfunds kulturhistorie** gennem de sidste 150 år.

Den 12. marts afholdes ordinær **generalforsamling**.

Den 16. april holder den markante Hvidovreborger **Herluf Rasmussen** fo-

redrag om besættelsestiden og beretter om mange andre spændende hændelser i et langt liv som lokal- og landspolitiker.

Den 14. maj kl. 17.00 har vi mulighed for at besøge **Politimuseet**, hvor vores kasserer Ejvind Jensen vil være en af omviserne.

Foredragene finder sted i Lille Frihedens lokaler på mandage kl. 19.30 (dog ikke arrangementet den 19. februar, der foregår kl. 19.30 i Historiens Hus i Avedørelejren).

Ud over disse arrangementer planlægges besøg på **Hvidovre Rådhus** i marts måned.

Tilmelding til ovennævnte arrangementer skal ske på selskabets automatiske telefonsvarer 36473444 eller ved henvendelse til Rytterskolen eller Historiens Hus senest søndag dagen inden arrangementet.

Best. for Hvidovre Lokalhistoriske Selskab 2007/08

Formand: Ole Asbjørn Petersen
Grenhusene 53
tlf. 3649 5785
e-mail: 5002701@bredalsparken.dk

Næstformand: Benny Riisager
Østre Kvarter 11.st.tv.
tlf. 3678 2968
e-mail: bennyriisager@av2.dk

Kasserer: Ejvind Jensen
Paris Boulevard 22
tlf. 3649 2885
e-mail: brund.jensen@privat.dk

Sekretær: Dan Olsen
Spurvehøjvej 17.st.tv.
tlf. 3678 8642
e-mail: davao@tdcadsl.dk

Best.medl. Jette Randal-Lund
Østre Kvarter 9 st.th.
tlf. 3649 0659
e-mail: jrl@av2.dk

KB-medl.: Alan Fredskov
Svendbjergvej 1A,1mf.
tlf. 3649 9606
e-mail: afe@hvidovre.dk

KB-medl.: Kim Østerberg
Bødkerporten 7
tlf. 3649 6804
e-mail: ktb@hvidovre.dk

1. suppl.: Vagn Bacher
Hvidovregade 31B, 1.tv.
tlf. 3648 1434
e-mail: dhanggaard@mobilixnet.dk

2. suppl.: Lars Bo-Henriksen
Hvidovrevej 402

tlf. 3678 4869
e-mail: larsbo@sport.dk

Revisor: Jens Chr. Nielsen
Kløverprisvej 26
tlf. 3675 1386

Rev. suppl.: Inge Larsen
Berners Vænge 7.2.tv.
tlf. 3678 4736

Forretningsudvalg
Ole Asbjørn Petersen, Benny Riisager,
Ejvind Jensen

Arrangementsudvalg
Ole Asbjørn Petersen, Vagn Bacher,
Ejvind Jensen, Poul Sverrild

Pr. og hjemmesiden
Benny Riisager, Lars Bo Henriksen
Dan Olsen

Lokalhistorisk/kulturistudvalg
Benny Riisager, Jette Randal-Lund,
Lars Bo Henriksen

Bladredaktion
Hans Chr. Thomsen, Per E. Hansen,
Jette Randal-Lund, Poul Sverrild

Leder af Historiens Hus
Poul Sverrild deltager i bestyrelsesmøderne
og i udvalgsarbejder efter nærmere aftale

Her staar jeg nu ved Havet
Imæns det rumler vilt
Og tænker hvor mon Bølgerne
Forleden Dag har trilt

Paa Overfladen sejler
Et Skib for fulle Sejl
Og Maanen bruger Havet
Ved Nat som Pillespejl

Og onder Overfladen
Gaar mange Killo Fisk
I Maaren legger di maaske
Og spræller paa en Disk